

3. **Екологізація** гуманітарної освіти. – Львів: Априорі, 2004. – 296 с.
4. **Зверев И.Д.** Экологическое и эстетическое воспитание школьников. – М.: Педагогика, 1984. – 135 с.
5. **Зверев И.Д.** Экология в школьном обучении. – М.: Знание, 1980. – 96 с.
6. **Лейнер Х.** Кататимное переживание образов. – М.: Эйдос, 1996. – 254 с.
7. **Обухов Я.Л.** Символдрама и современный психоанализ. – Харьков: Регион-Информ, 1999. – 252 с.
8. **Семенюк Е.П.** Філософські засади сталого розвитку. – Львів: Афіша, 2002. – 200 с.
9. **Скрєбенець В.О.** Екологічна психологія у віддалених наслідках екологічної катастрофи. – К.: Слово, 2004. – 440 с.
10. **Туниця Ю.** Є така наука – землю берегти// Екологізація гуманітарної освіти. – Львів: Априорі, 2004. – С. 10-14.
11. **Фермеєрс Е.** Очі панди. Філософське есе про довкілля. – Львів: Стрім, 2000. – 72 с.

УДК 504:330 Доц. І.А. Дубович¹, канд. географ. наук – НЛТУ України, м. Львів
ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ОСВІТИ ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Акцентується увага на сучасні екологічні проблеми. Розглядаються особливості екологізації освіти. Аналізується актуальність екологічної культури та екологічного виховання населення.

Ключові слова: екологізація освіти, екологічне виховання, екологічна культура, екологічна грамотність, екологічне мислення, екологізація економіки, екологізація економіки, сталий розвиток, транскордонна екологізація економіки, екологічні проблеми.

Doc. I.A. Dybovych – NUFWT of Ukraine, Lviv

Peculiarities and perspectives of education and training ecologization for Ukrainian

The attention is stressed on actual environmental problems. The peculiarities of education ecologization have been considered. Actuality of ecological culture analyzed.

Keywords: ecologization of education, ecological education, ecological training, ecological culture, ecological competence, ecological thinking, sustainable development, trans-boarder ecologization of economy, environmental problems.

У наш час фактор екологізації стає дедалі актуальнішим і одним із найпріоритетніших у галузях освіти, науки, економіки, міжнародних відносин тощо. Актуальність екологізації освіти, екологічного виховання та екологічної культури населення полягає в тому, що у центрі уваги сучасного людства існують проблеми взаємодії людини з навколишнім природним середовищем.

Початок двадцять першого сторіччя характеризується катастрофічною екологічною ситуацією на нашій планеті. Це пояснюється інтенсивним зростанням масштабів забруднення ґрунту, повітря, води тощо. В багатьох регіонах світу деградація біосфери призвела до великомасштабних біологічних катастроф, до погіршення якості життя та здоров'я населення [9].

На сучасному етапі людського розвитку роль екологічного виховання та екологічної культури населення повинна підвищуватись. Теперішня екологічна ситуація вимагає від населення нового морального погляду у відносинах з природою, нових норм поведінки людини в довкіллі, почуття відповідальності перед майбутніми поколіннями.

¹ Доцент кафедри екологічної економіки

Формування сталого розвитку й забезпечення національної екологічної безпеки в будь-якій державі чи регіоні неможливе без відповідного рівня екологічного виховання та екологічної культури населення, спрямованих на зменшення інтегрального екодиструктивного впливу процесів виробництва та споживання товарів і послуг.

Сьогодні людство все більше усвідомлює значення охорони навколишнього природного середовища як умови його виживання. Але, на жаль, суспільство ще недостатньо готове, виховане для реалізації природоохоронних заходів. Іншими словами, в людей відсутня екологічна грамотність і культура, не сформоване екологічне мислення. Тому роль екології в освіті, екологічна культура та екологічне виховання людей є особливо важливими.

Одним із найважливіших завдань екологічного виховання та екологічної культури є формування у громадян раціонального природокористування, вміння бачити екологічні наслідки та ін.

Виділяють певні етапи у процесі неперервного екологічного виховання:

- *екологічне просвітництво* – це перший ступінь в екологічному вихованні; формує перші елементарні знання про особливості взаємовідносин "суспільство-природа";
- *екологічна освіта* – це психолого-педагогічний процес впливу на людину, метою якого є теоретичне формування екологічної свідомості;
- *екологічне виховання* – це формування в індивіда моральних принципів, що визначають його позицію та поведінку у сфері охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів [9].

Головною метою екологічного виховання є формування екологічної культури, що повинна включати взаємодії суспільства та природи, систему екологічних цінностей та екологічну відповідальність. Варто відзначити, що до "Стратегії зберігання природи" Міжнародної спілки охорони природи (1980 р.) включено такий пункт, як екологічне виховання населення.

Найбільша ефективність екологічного виховання можлива за умов забезпечення його неперервності, комплексності, включаючи всіх членів суспільства упродовж усього їхнього життя. Нині екологічна освіта стала одним з ключових елементів програми ЮНЕСКО (ООН з питань науки, освіти, культури). Для вирішення екологічних проблем сучасності на регіональних чи загальнодержавних рівнях необхідно, насамперед, вивчати загальносвітові проблеми та спосіб їх вирішення.

Після екологічної кризи, яка бурхливо почала розвиватися в Японії, державах СНД, Південній Америці, Азії, Африці та інших регіонах світу, ставлення людей до природи починає покращуватись; приймаються як національні, так і міжнародні закони з охорони природи. На нашу думку, законодавчої бази недостатньо, адже наслідки екологічної кризи переважно є незворотніми. Тому першорядними повинні бути екологічне виховання та екологічна культура населення, основою чого є екологізація освіти.

Забезпечення раціонального й ефективного природокористування, відтворення природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки в сучасних умовах є важливою і невідкладною проблемою всіх держав світу. Але позитивні зрушення в екологічній сфері

можуть відбуватися тільки при належному рівні екологічного виховання та екологічної культури населення, що практично неможливо досягти без екологізації освіти.

Під **екологізацією освіти** розуміємо систему заходів, спрямованих на забезпечення у навчально-виховному процесі всіх рівнів освіти (початкова, середня, вища) належних екологічних знань та їх практичного застосування. Це означає, що екологію треба вивчати як окрему фундаментальну дисципліну на всіх рівнях освіти, а при навчанні інших предметів, навчальних курсів і тем увести, "вплести" (де це доцільно) питання, пов'язані з екологічною проблематикою.

Відповідно до завдань Болонського процесу, необхідно забезпечити розвиток освіти й науки з глибокою екологізацією навчальних курсів. З метою озброєння учнів та студентів новими знаннями і новим еколого-економічним мисленням варто застосовувати належний навчально-виховний екологічний підхід.

На шляху до практичного застосування системи заходів екологізації освіти в Україні стоїть декілька методологічних питань.

- по-перше, які науково-теоретичні розробки характеризують актуальність екологізації освіти;
- по-друге, що зроблено на цей час у теоретичному та науково-методичному аспектах екологізації освіти;
- по-третє, які головні перешкоди стоять у впровадженні екологізації освіти тощо.

Вирішення згаданих вище питань сприятиме реалізації стратегії розвитку екологізації освіти. Щодо екологізації освіти в Україні, то серед спеціалістів існують різні думки. Деякі науковці вважають, що навчальні предмети треба "очистити" від екології. Тобто хімія повинна бути хімією, математика – математикою і т.д., а екологію треба вивчати як окрему дисципліну. Це пояснюють тим, що "екологізація предметів" призведе до "втрати" сутності, змісту тієї чи іншої дисципліни. Інші науковці вважають, що доцільно впровадити у програми окремих курсів, предметів (де це доцільно) одну, дві або більше лекцій на екологічну тему.

Ми вважаємо, що екологізація освіти полягає в уведенні до відповідних предметів і тем (де це доцільно) питань, пов'язаних з екологічною проблематикою. Оскільки екологізація освіти в Україні – це поняття нове, то її практичне втілення повинно здійснюватися поетапно.

Перший етап має включати, насамперед, фахову екологічну підготовку викладацького складу до впровадження наскрізної програми екологізації освіти у підготовці студентів.

Другий етап повинен включати теоретико-методичну основу екологізації тих предметів, які мають безпосередній зв'язок зі сферою економіки і тих, які можуть здійснювати екологічну навчально-виховну підготовку учнів та студентів відповідно до завдань Болонського процесу.

Наступний етап базуватиметься на науково-теоретичній та практичній основі міжнародного екологічного співробітництва. Для забезпечення належного (високого) рівня екологізації навчально-виховного процесу в Україні не-

обхідно: підвищення кваліфікації викладачів у галузі екології; проведення тематичних семінарів з питань екологізації освіти; розширення співпраці у галузі екології з провідними університетами світу.

Оскільки екологізація освіти стосується не тільки окремих держав, а є глобальною проблемою, то необхідно прийняти відповідні заходи, які б у сукупності створили екологізацію освіти у всіх державах світу. Як свідчить світовий досвід, позитивні зрушення у галузі екології, економіки тощо можливі при добросусідській міжнародній співпраці, що найяскравіше проявляється у транскордонному співробітництві.

Проблеми екологізації освіти на міждержавному рівні, а також потреби співробітництва між сусідніми державами (у різних сферах людської діяльності і на різних рівнях – районних, обласних чи загальнодержавних) свідчать про те, що істотну увагу варто звертати на вивчення екологічного стану саме прикордонних територій.

Тому, щоб дослідити екологічну ситуацію прикордонних територій, необхідно ввести у еколого-економічний цикл наук такий науковий напрямок досліджень, як **транскордонна екологізація економіки**, або **еколого-економічні транскордонні відносини**. На її базі досліджувалась би екологізація економіки прилеглих до кордону територій.

Відзначимо, що вступ деяких держав-сусідів (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія) в НАТО та їх інтеграція у ЄС породжують ряд нових проблем щодо усесторонньої співпраці України з цими державами. Ключовим моментом для України повинно бути входження в європейські освітні, еколого-економічні та інші структури транскордонного співробітництва. Сприяння транскордонному співробітництву є одним із головних пріоритетів і цілей політики Європейського Союзу.

Із вище зазначеного, можна зробити наступні висновки:

- забезпечення належної екологічної грамотності, екологічної культури, екологічного мислення та екологізації економіки неможливе без екологізації освіти;
- екологізація освіти, екологічна свідомість та екологічна культура є необхідними умовами для подолання негативних змін, що відбуваються у природному середовищі;
- від якості і темпів екологізації освіти та формування екологічної свідомості залежить збереження нашої планети;
- політика держави має бути зорієнтована на забезпечення прискореного розвитку та практичного застосування екологізації освіти;
- для кращого контролю на міждержавних рівнях та належного міжнародного співробітництва в еколого-економічній галузі треба увести нові наукові напрямки дослідження – транскордонну екологізацію економіки та ін.

Література

1. Бойчук Ю.Д., Шульга М.В., Цалін Д.С., Дем'яненко В.І. Основи екології та екологічного права. – Суми, 2004. – С. 8-12.
2. Гавриленко Б.Б. Соціальна екологія. – Запоріжжя, 2001. – С. 42-47.
3. Долішній М., Беленький П. Регіональні основи транскордонного співробітництва// Регіональна економіка, науково-практичний журнал. – Львів, 1996, № 1/2. – С. 50-58.
4. Дубович І.А. Країнознавчий словник-довідник. – Третє видання. – Львів, 2005. – С. 699.

5. Дубович І.А. Сучасні проблеми транскордонного співробітництва// Економіка України в євроінтеграційних процесах: Науковий зб. Спецвипуск 13/ За ред. проф. С.М. Панчишина. – Львів, 2004. – С. 106-112.
6. Крисаченко В.С. Екологічна культура. – К.: Наука, 1996. – С. 47-55.
7. Маркович Д. Соціальна екологія. – М.: Высш. шк., 1991. – С. 154-161.
8. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес. – К.: Наука, 2004. – С. 4-24.
9. Паламарчук В.О., Коренюк П.І. Економіка природокористування. – Запоріжжя, 2003. – С. 3-17.
10. Салтовський О.І. Основи соціальної екології. – К.: Наука, 2004. – С. 148-158.
11. Соціальна екологія: Навч. посіб./ За ред. Л.П. Царика. – Тернопіль, 2002. – С. 166-172.

УДК 338.24:330.342+334.722.8.(477) Асист. Л.І. Ішук – Луцький державний технічний університет

СУТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ МІСЦЕ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

Проаналізовано суть вищої освіти, її еволюцію у незалежній Україні та її місце у сучасній економічній системі. Акцентується увага на двосторонньому зв'язку між розвитком вищої освіти, що підвищує якість сукупної робочої сили, і суспільним виробництвом.

Assist. L.I. Ischuk – Luts'k state technical university

The essence of high education and its place in the modern economical system

It is analysed the essence of high education, its evolution in independent Ukraine and its place in the modern economical system. It is accentuated attention into the double relation between development high education that increase quality joint work power and social manufacture.

На порозі ХХІ ст. ми є свідками безпрецедентного попиту на вищу освіту і її широкої диверсифікованості поряд з усе більшим усвідомленням вирішального значення освіти для соціально-культурного й економічного розвитку й створення такого майбутнього, в якому більш молоді покоління повинні будуть володіти новими навичками, знаннями й ідеями.

Під вищою освітою розуміються усі види навчальних курсів, підготовки чи перепідготовки для наукових досліджень, наданих університетами чи іншими навчальними закладами, що визнані як навчальні заклади вищої освіти компетентною державною владою (визначення, затверджене Генеральною конференцією ЮНЕСКО на 27-й сесії (листопад 1993 р.) у Рекомендації про визнання навчальних курсів і свідоцтв про вищу освіту). Сьогодні вища освіта зіштовхується з серйозними проблемами і труднощами в таких областях як: фінансування, створення справедливих умов доступу до навчальних курсів і самого навчання на цих курсах, сприяння підвищенню професійної кваліфікації, орієнтація підготовки на набуття конкретних навичок, підвищення і збереження якості викладання, наукових досліджень і послуг, забезпечення адекватності навчальних програм, можливості працевлаштування випускників. У той же самий час перед вищою освітою відкриваються нові обрії, пов'язані з технологіями, що сприяють створенню знань, керуванню ними, їхньому поширенню, доступу до них і контролю за ними. Рівноправний доступ до таких технологій варто забезпечити на всіх рівнях систем освіти [1].